

Dela läslust

Hur går vi vidare?

Innehåll

Hårda fakta om Dela läslust	4
Fokusgruppsamtalen – en studie	8
1. Vad är läsfrämjande?	11
2. Samtal och kompetenser	17
3. Utvärdering och utveckling	24
4. Samlade erfarenheter	30
Lärdomar från projektet – ett sammandrag	34

Dela Läslust 2017

Författare: Jenny Lindberg, Lisa Ångman och Ulrika Danielsson.

Foto: Britti Halvarsson (s. 15), Ulrika Danielsson (s. 23, 32, 35, 39), Pia Wester (s. 29) och 123rf.com (övriga).

Grafisk produktion: Byrå4

Tryck: Åtta45

Disposition

Skriften består av dels en huvudtext, som återger väsentliga delar av projektets två utvärderande rapporter, dels exempelberättelser från ett kommunbibliotek i vardera fyra projektdeltagande län. Dessa berättelser beskriver en eller i något fall två utvecklingsprocesser utifrån vad som gjorts, hur det gick, nuläge, lärdomar och framåtblick.

Huvudtextens innehåll är disponerat så att en kort inledning beskriver projektets bakgrund, syfte, mål och aktiviteter. Därefter följer ett avsnitt som särskilt lyfter fram en av projektaktiviteterna, nämligen de lokala utvecklingsprocesserna. Dessa inledande avsnitt bygger i huvudsak på Lisa Ångmans rapport. Därpå presenteras Jenny Lindbergs studie av fokusgruppsamtalen i en nedkortad form, med fokus på vad som framkom i samtalen avseende mönster, särskilt intressanta spår och reflektioner. Varje resultatområde avslutas med viktiga diskussionsfrågor som kan leda det läsfrämjande arbetet vidare, men här finns också potential att ta ett större grepp kring organisation, profession och lärande.

Texten kommer inte att tyngas med sidhänvisningar till rapporterna. Däremot finns källhänvisningar i Lindbergs text, som förtecknas i slutet av skriften.

Båda rapporterna som ligger till grund för denna skrift finns att ladda ner via Dela läslust-projektets blogg, <https://delalaslust.wordpress.com/> Du kan också ladda ner rapporterna från de deltagande läns- och regionbibliotekens webbplatser.

Stanna upp – för att sedan ta språnget!

När vi har deltagit i ett projekt behöver vi stanna upp och reflektera kring det vi varit med om. Vad har vi gjort och vad har vi inte gjort? Hur gick det och varför gick det så? Vad har vi tänkt, tyckt och lärt oss? Och kanske viktigast av allt: hur går vi vidare?

I projektet Dela läslust har folkbiblioteken i Dalarnas, Gävleborgs, Uppsala och Värmlands län arbetat med att utveckla sin läsfrämjande verksamhet under drygt två års tid, 2015–2017.

För att systematiskt utvärdera projektet, men också för att gynna reflektion och lärande bland deltagarna, fanns planeringen för en vetenskaplig studie med från början. Metoden som använts har varit fokusgruppsamtal och studien har resulterat i en rapport av **Jenny Lindberg**, forskare vid Bibliotekshögskolan i Borås: *”Allt vi gör är ju läsfrämjande” – en fokusgruppstudie med deltagare i projektet Dela läslust*. I samtalen framträder deltagarnas egna uppfattningar, men ändå kollektivt formade i en yrkeskontext, och betydelsen av att få reflektera kring sitt arbete tillsammans med andra tycks inte kunna överskattas. Jenny Lindberg lyfter fram intressanta mönster ur materialet och ställer utifrån dessa en rad viktiga och tankeväckande frågor.

Den utvärderande ansatsen har kompletterats med en annan infallsvinkel. Projektledaren för Dela läslust, **Lisa Ångman**, har beskrivit och reflekterat över arbetet med att driva projektet genom interregional samverkan i rapporten *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

De resultat, reflektioner och frågor som nu finns behöver inte bara spridas till alla projektdeltagare och andra intresserade, utan ska också kunna fungera som språngbräda för fortsatt arbete med läsfrämjande, lärande och utveckling i verksamheterna.

Syftet med skriften du håller i handen är att vara denna språngbräda. Ett avstamp, mer än ett avslut.

Klara, färdiga, läs!

Hårda fakta om Dela läslust

I backspegeln: KUB-projektet

Under åren 2012–2014 pågick det så kallade KUB-projektet (KUB = Kompetensutveckling på bibliotek), ett av Europeiska socialfonden (ESF) finansierat utvecklingsprojekt för folkbiblioteken i fyra län: Dalarna, Gävleborg, Uppsala och Värmland. Den kompetenskartläggning som inledde KUB-projektet visade att en utveckling av det läs- och litteraturfrämjande uppdraget stod högt på bibliotekens agendor. Emellertid bedömdes detta av ESF-rådet vara en del av bibliotekens kärnverksamhet, och således inte något som projektet skulle syssla med.

Detta önskemål fick däremot följa med in i ett nytt projekt som tog vid i början av 2015: Dela läslust – återigen med de fyra länen, men nu med Kulturrådet som finansör. En viktig föresats var att dra ner på storskaligheten i jämförelse med KUB-projektet och se till att projektet främst bidrog till att stärka och utveckla sådant som biblioteken redan gör eller står i begrepp att göra.

Projektets syfte och mål

Projektet Dela läslust syftade till att biblioteken i Dalarnas, Gävleborgs, Uppsala och Värmlands län skulle utveckla sin läsfrämjande verksamhet så att den blev mer offensiv.

En viktig ambition var att skapa metoder för bibliotek att vara lärande organisationer som förhåller sig till förutsättningar och behov i respektive lokalsamhälle.

Projektet hade tre mål; ett på individnivå för målgruppen bibliotekspersonal, och ett vardera på organisationsnivå för kommunbiblioteken respektive de regionala biblioteksverksamheterna.

1. Genom projektet ska bibliotekspersonalen öka sin kompetens att arbeta läsfrämjande.
Varje medarbetare ska:
 - veta att biblioteket har ett läsfrämjande uppdrag
 - kunna uttrycka och tillämpa det i sin roll
 - utveckla sin tillämpning så att den stärker det läsfrämjande uppdraget
 - förstå och känna att den egna tillämpningen gör skillnad
2. Genom projektet ska *kommunbiblioteken* arbeta mer strategiskt och systematiskt med sin läsfrämjande verksamhet.
3. Genom projektet ska *de regionala biblioteksverksamheterna* arbeta mer strategiskt med läsfrämjande genom att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet.

Med begreppet kompetens avsågs en kombination av delarna *kunskap, vilja och tillfälle*. Det vill säga att kompetens handlar om att ha den kunskap som behövs för att arbeta exempelvis läsfrämjande, ha en vilja att använda den kunskapen och slutligen ha förmågan att se tillfället när den kan användas.

Målgrupp, projektorganisation och aktiviteter

Den primära målgruppen för Dela läslust var bibliotekspersonal på de 49 kommunbiblioteken i de fyra länen. Projektet pågick från den 1 januari 2015 till den 30 april 2017.

Projektägare var Länsbibliotek Dalarna, och i styrgruppen satt de fyra länsbibliotekarierna (eller motsvarande) samt fyra bibliotekschefer, en från varje län. Projektledaren, placerad i Uppsala, var adjungerad till styrgruppen. För merparten av

genomförandet på regional nivå stod det så kallade projektteamet, som bestod av konsulenterna vid de regionala biblioteksverksamheterna.

En projektblogg, Dela läslust-bloggen, lanserades i början av projektperioden, för att på ett enkelt sätt kunna dela det som hände i projektet till alla deltagare.

Projektaktiviteterna i Dela läslust var uppdelade i tre nivåer:

- Ett **gemensamt basspår** som omfattade fyra heldagar (basdagar) erbjöds alla biblioteksmedarbetare i de fyra länen. I basspåret ingick också två chefsseminarier. Teman för basdagarna var följande:
 1. Läsförämjande och styrdokument
 2. Läsförämjande och mångspråk
 3. Prata, presentera och inspirera till läsning
 4. Läsa – skapa – berätta med ny teknik

Sammanlagt från de fyra länen deltog mellan 200 och 250 medarbetare och chefer i var och en av de fyra basdagarna.

- **Lokala utvecklingsprocesser** genomfördes på kommunbiblioteken och rapporterades in genom formulär på projektbloggen. Totalt dokumenterades ett 60-tal processer i de fyra länen. Förutom de inrapporterade processerna, pågick ett stort antal aktiviteter som kan kopplas till läsförämjande arbete på kommunbiblioteken i länen. *För en utförlig sammanställning av alla processer, se Ångman (2017).*
- Ett antal **regionala lärtillfällen** erbjöds i respektive län. Några av dessa var tydligt kopplade till enskilda basdagar, andra var utformade för att stödja de lokala utvecklingsprocesserna.

Till detta kom **tre studieresor** som fokuserade på olika aspekter av läs- och litteraturförämjande. Studieresorna väckte stort intresse, och var (undantaget chefsseminarierna) de enda projektaktiviteterna där deltagare från de fyra länen hade möjlighet att knyta kontakter över länsgränserna.

Lokala utvecklingsprocesser på kommunbiblioteken

Om själva läsförämjandet kan beskrivas som navet i Dela läslust, skulle de lokala utvecklingsprocesserna kunna vara en kraft som driver arbetet framåt. Under hösten 2015 arbetade de regionala biblioteksverksamheterna på olika sätt tillsammans med "sina" bibliotek för att ta reda på vilka processer kommunerna avsåg att arbeta med inom ramen för projektet.

Tanken var att biblioteken, utifrån ett enkelt formulär, skulle beskriva sin process, och att alla processer sedan skulle publiceras på projektets blogg, så att kollegor i andra kommuner och län kunde inspireras. Alla processer hade en utsedd kontaktperson, ett slags processledare, på kommunbiblioteket. Det fanns massor av idéer, men också, på många håll, en uppfattning om att en process måste vara något helt nytt – eller åtminstone något ganska omfattande. I många kommuner tog det emot att fästa processen på papper, men trots det hade de flesta kommuner en eller flera processer på gång oavsett om dessa rapporterats in till projektbloggen eller inte.

Avsikten med att fortsätta arbeta in begreppet process var att det skulle göra det enklare och tydligare att beskriva ett arbete utifrån exempelvis syfte, målgrupp, förhoppningar och möjliga sätt att utvärdera. I projektet betonades också betydelsen av att faktiskt sätta ord på vardagsarbetet; att något händer med oss när vi preciserar vad det är vi vill uppnå, och hur vi tänker oss vägen dit.

Fortsättningsvis under projektiden gjordes försök från regionalt håll att på olika sätt stötta kommunbiblioteken i deras processer. Det kunde vara genom samtal, besök eller genom att skapa ett lokalt eller regionalt lärtillfälle som kunde ge processen en skjuts framåt. Det här arbetet har sett ganska olika ut mellan regionerna, beroende på faktorer som geografiska avstånd eller tidvis underbemanning inom den regionala verksamheten.

Uppföljningen av arbetet med processerna, både i form av möten och i form av utvärderingsfrågor, visar att biblioteken har väldigt olika förutsättningar att bedriva utvecklingsarbete.

Ett chefsbyte eller några oväntade vakanser kan, i synnerhet i en mindre kommun, göra att det blir praktiskt omöjligt att åstadkomma mer än det vardagliga biblioteksarbetet. För bibliotek som har den erfarenheten har lärtillfällen och studieresor kanske varit extra värdefulla; inte minst för att de erbjudit möjligheten att träffa kollegor från andra kommuner och diskutera verksamhetsfrågor.

Det visade sig också, föga förvånande, att projektet haft störst genomslag i kommuner där chefen varit positiv och drivande i arbetet, eller tydligt delegerat ansvar för till exempel en process till någon eller några medarbetare. Dock påtalar en del processledare att de känt sig ensamma i sin roll, och att det varit otidligt vilket mandat de egentligen haft, till exempel i vilken utsträckning de kunnat ta sina kollegors tid i anspråk.

En tidig reflektion när processernas innehåll sammanställs är att överraskande många riktade sig ”inåt”, mot den egna personalgruppen. Det kunde handla om att testa metoder för att dela med sig till kollegorna av den egna läsningen, eller att ha bokcirklar eller boksamtal i personalgruppen. Vid närmare eftertanke var det kanske inte alls förvånande; redan kompetenskartläggningen synliggjorde hur viktigt samtalet kollegor emellan är. Genom att skapa processer riktade inåt skapas just tid och utrymme för sådana samtal – vilket i sin tur ger bättre förutsättningar för att sedan utveckla det yttre arbetet gentemot användaren. Sannolikt är detta också ett uttryck för att vardagen på många kommunbibliotek är mycket pressad, och utrymme för reflektion och verksamhetsutveckling minimalt.

På flera håll lyftes också (den kanske eviga) frågan om hur man gör för att föra kunskap vidare och skapa delaktighet. Det finns ett tydligt behov av att lära sig mer om metoder för såväl kunskapsöverföring som kunskapsdelning.

Sammanfattningsvis kan vi se att mycket har hänt på biblioteken under projektiden, i och utanför processer. Däremot är det få bibliotek som har utvärderat sin process, annat än i vaga termer av att personal och/eller användare har uttryckt sin uppskattning.

Reflektion kring processer – DISKUSSIONSFRÅGOR

- >> **Vad är en utvecklingsprocess?
Hur definierar vi begreppet 'process'?**
- >> **Vad händer när vi sätter ord på vardags-
arbetet, när vi preciserar vad vi vill uppnå
och hur vi tänker oss vägen dit? Vad är
skillnaden mot att "bara göra"?**

Att identifiera läsfrämjande aktiviteter som processer och arbeta med dem på ett någorlunda strukturerat och reflekterat sätt på kommunbiblioteken, med den regionala nivån som stödfunktion, har varit en för projektet medveten metod med både synliggörande och utvecklande syften. Uppföljningen av processerna, i den mån det har skett, har visat vad som uppnåtts, vilka utmaningar som funnits längs vägen och eventuella planer på en fortsättning.

Ett annat sätt att närma sig frågor om läsfrämjande och lärande är att samtala kring dessa i ett strukturerat sammanhang. De fokusgruppsamtal som genomfördes i början och i slutet av projektperioden har visat sig vara värdefulla tillfällen för deltagare att reflektera kring sitt arbete. Underlaget har därefter använts för att beskriva, förstå och diskutera det läsfrämjande arbetet. Här följer resultat, reflektioner och diskussionsfrågor från Jenny Lindbergs fokusgruppstudie.

Fokusgruppsamtalen – en studie

Planeringen för en vetenskaplig studie av Dela läslust har funnits med från början, som en del av den systematiska utvärderingen av arbetet i projektet och för att gynna reflektion och lärande bland deltagarna. Den huvudsakliga metod som använts har varit fokusgruppsamtal, med biblioteksmedarbetare, chefer och projektteamsdeltagare.

Studien fokuserar främst på sådana innehållsliga mönster i samtalen som framstår som viktiga i förhållande till projektets mål.

Något om fokusgrupper och hur samtalen gick till

Cecilia Gärdén, som har en bakgrund som forskare inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området och idag arbetar som bibliotekskonsulent på Kultur i Väst, deltog i fokusgruppstudiens planeringsfas. Själva samtalen har modererats av Ann Wiklund, fristående konsult med omfattande erfarenhet från biblioteksområdet.

Fokusgruppen som metod väljs i regel för att kunna identifiera och dokumentera kollektivt formade uppfattningar. Enkelt uttryckt handlar det om att skapa en bild av ”hur snacket går” inom en grupp människor med gemensamma intressen och erfarenheter. Utgångspunkten för ett fokusgruppsamtal är att gruppens sammansättning i sig ska främja dynamiken och nyansrikedomen i materialet (Morgan 1997).

Samtalen har skett i två omgångar och flera av de medverkande biblioteksmedarbetarna, företrädesvis bibliotekarier men även ett mindre antal biblioteksassistenter, har deltagit

vid båda dessa tillfällen. Totalt har 28 biblioteksmedarbetare, inklusive chefer, och 11 representanter för projektteam och styrgrupp deltagit – fördelade på sju fokusgrupper. Moderatoren för samtalen har genomgående varit densamma. Medverkan i fokusgrupperna har varit frivillig och intressebaserad.

Samtalen har utgått från i stort sett samma uppsättning frågor vid de olika intervjutillfällena, nämligen dessa:

- Vad tycker ni är läsfrämjande?
- Vad gör ni på era bibliotek som är läsfrämjande idag?
- Hur påverkar du arbetet för läsfrämjande?
- Hur samtalar ni om läsfrämjande på era bibliotek idag?
- Hur samarbetar ni på biblioteket? Med andra?
- Vilken kompetens tycker ni det läsfrämjande arbetet kräver?
- Har ni på ert bibliotek något formulerat uppdrag att jobba läsfrämjande?
- Hur planerar ni ert läsfrämjande arbete?
- Hur vet ni att ni ”lyckats”?
- Hur skulle det läsfrämjande arbetet kunna utvecklas på era bibliotek?
- Vad behövs för att utveckla det läsfrämjande arbetet?

Studiens frågeställning

De tre frågeklustren ovan har kanaliserats i följande övergripande frågeställning, som stödjer den tematiska presentationen av studiens resultat:

”Jag har fått synen att nästan allt man gör är läsfrämjande.”

1. Hur uppfattas och beskrivs det läsfrämjande arbetet av de medverkande i Dela läslust?
2. Hur beskriver deltagarna sitt sätt att samtala och samarbeta kring läsfrämjande, och vilka kompetenser uppfattas som viktiga i det arbetet?
3. Hur beskriver deltagarna inslagen av utvärdering och förutsättningarna för utveckling i det läsfrämjande arbetet?
4. Hur beskriver deltagarna sina erfarenheter av arbetsformerna i Dela läslust? Denna fråga sammanfattar det extra frågebatteri av uppföljande karaktär, som ställdes vid det andra samtalstillfället, när projektet närmade sig sitt slut.

Studiens teoretiska perspektiv

Fokusgruppstudien utgår ifrån deltagarnas sätt att förhålla sig till och diskutera intervjufrågorna. I nästa steg syftar analysen till att identifiera mönster och principiellt intressanta frågor som uppstått i samtalen. Det rör sig då ofta om frågor som inte har några givna och entydiga svar i materialet, utan snarare kan peka framåt mot reflektion och vidare utvecklingsarbete.

Eftersom relativt kort tid har förflutit mellan intervjuutifrällena, så har inte framställningen något tydligt ”före- och efterperspektiv”. Fokus ligger snarare på det pågående arbetet som beskrivs och den riktning som präglar detta arbete.

Det huvudsakliga teoretiska perspektivet kan beskrivas som sociokulturellt, vilket medför ett synsätt på lärande och kunskap som naturliga delar och konsekvenser av all pågående mänsklig interaktion (t.ex. Säljö 2000). Med ett

sådant sätt att förstå lärande, som något närmast ofrånkomligt, brukar också betonas att lärandets processer inte enbart pågår i formella utbildningssammanhang utan också i vardag och arbetsliv.

Utifrån det sociokulturella synsättet kan vi alltså utgå ifrån att lärandet pågår konstant i det dagliga arbetet; på biblioteksgolvet, vid kaffebordet och kring skrivaren. Dock handlar projektet inte enbart om att få syn på eller bekräfta det dagliga lärandet i mötet mellan personal och biblioteksanvändare, utan i hög grad rymmer det en ambition att påverka lärandet genom särskilda insatser. Det handlar om att höja medvetenheten och aktivt stimulera kunskapsutvecklingen inom bibliotekens och personalens läsfrämjande uppdrag.

En annan aspekt av det sociokulturella perspektivet rör kunskapens och lärandets situerade karaktär (Säljö 2000), det vill säga att kunskap tenderar att ”sitta i väggarna” och framstå som relevant och giltig i vissa sammanhang, men inte nödvändigtvis i andra. Det här är ett faktum som komplicerar förståelsen av lärande som något gränslöst och ständigt pågående. Projektets strävan efter att skapa former för att sprida och fördjupa kunskap, både inom och mellan arbetsplatserna, har här en särskild utmaning.

Analysen av fokusgruppsamtalen fokuserar delvis på den språkliga nivån och deltagarnas sätt att tala om det läsfrämjande arbetet. En av forskningsfrågorna har specifikt handlat om hur samtalen kring läsfrämjande förs på arbetsplatserna. Analysen kommer därför både att uppehålla sig vid hur deltagarna sätter ord på sitt arbete och på hur de själva, på en metanivå, reflekterar kring sina sätt att tala om läsfrämjande på jobbet.

Studiens resultat – vad kom fram i fokusgruppsamtalen?

Studiens resultat presenteras utifrån fyra rubriker, som var och en representerar ett viktigt tema. Texten innehåller flera citat från fokusgruppsamtalen; projektteamets fokusgrupp (Fgr 3) och chefernas grupp (Fgr 4) anges särskilt, medan övriga grupper med biblioteksmedarbetare (Fgr 1, 2, 5, 6 och 7) endast är märkta med nummer.

1. Vad är läsfrämjande?

Frågan ”Vad tycker ni är läsfrämjande?” har konsekvent inlett alla fokusgruppsamtal och det är intressant att konstatera att det märks en viss förändring mellan de tidiga samtalen under våren 2015 och de uppföljande samtalen under hösten 2016. I de inledande diskussionerna med biblioteksmedarbetare från de olika regionerna uttrycks generellt en öppenhet för att läsfrämjande kan omfatta ganska mycket.

I viss grad tycks fokusgruppsdiskussionen som metod bidra till att öppna upp definitionen av ”vad som räknas” som läsfrämjande, där det ena exemplet läggs till det andra i samtalen. Definitionen vidgas, så att säga, under samtalets gång och diskussionerna har ofta en bekräftande karaktär.

I de uppföljande samtalen förstärks utvecklingen mot en mycket inkluderande syn på det läsfrämjande arbetet:

– [F]rån början, när vi var här sist, så tror jag att jag nämnde på att det är väl det här med att bokprata för barn som ligger mig närmast när det gäller läsfrämjande. Men i och med det här projektet tycker jag att det har utvecklats. Och jag har också fått synen att nästan allt man gör är ju läsfrämjande. (Fgr 5)

Under slutfasen av projektet framträder detta som ett dominerande synsätt, att i princip alla förekommande aktiviteter, resurser och tjänster vid folkbiblioteken kan förstås som läsfrämjande – mer eller mindre direkt.

Med ett textbegrepp som utöver skriftliga dokument även omfattar det talade ordet, bild, ljud och film, följer också en syn på läsning och läsfrämjande där en mångfald av narrativ och medier kan bli föremål för det stimulerande och förmedlande arbetet (Fast 2008). Datorspel av olika slag är

exempelvis en medieform som studiens deltagare nämner i anslutning till det läsfrämjande arbetet.

Det är påfallande att läsfrämjande inte enbart beskrivs som inkluderande i bemärkelsen att *begreppet* rymmer många olika typer av aktiviteter. Det läsfrämjande *arbetet* framställs också som en interaktiv och kommunikativ företeelse, snarare än en mer traditionell förmedlande insats riktad från den anställde till biblioteksbesökaren.

Moderator: Det blir läsfrämjande åt båda håll? Ja ja.

– Jo för det ser man ju ofta, man hinner ju inte läsa alla böcker, det ligger ju i sakens natur. Och då brukar jag ärligt säga, jag har fått tips av en annan låntagare om den här boken och då är ju det också ett sätt att sprida att andra tycker om det. (...) (Fgr 1)

Bland annat nämns att lästips och reflektioner även kommer från användarna till bibliotekspersonalen, att medietips utbyts direkt mellan biblioteksbesökarna, samt att användarnas omdömen om exempelvis böcker de läst kan föras vidare till andra användare via bibliotekspersonalen. Ett framträdande inslag i arbetet är dessutom att bokpresentationer inom personalgruppen har formaliserats. Detta beskrivs också av studiens deltagare som en del av det läsfrämjande arbetet, något som också blir tydligt i deltagarnas sätt att tala om litteratur.

Det lokala handlingsutrymmet framstår i flera fall som stort, även om det ter sig olika på olika arbetsplatser. I en av de fokusgrupper som diskuterar hur projektet genererat idéer och nya aktiviteter, beskrivs också ett framväxande förhållningssätt på arbetsplatsen, nämligen ”*det här med att våga göra fel*” (Fgr 2). I flera fokusgrupper talas det om hur arbetet

”Det här med att våga göra fel.”

med läsfrämjande överbryggat en tidigare försiktighet, eller till och med en rädsla inför att göra ”fel”.

Den inkluderande synen på vad som kan och får ingå i det läsfrämjande uppdraget tycks därmed ha bidragit både till nya idéer och till att handlingsutrymmet på arbetsplatsen uppfattas som större.

Projektets mål betonade att alla medarbetare vid biblioteken har en del i ansvaret för det läsfrämjande arbetet. Alla förväntas vara medvetna om och kunna sätta ord på hur deras insatser för läsfrämjandet spelar roll.

Vissa delar av ordinarie biblioteksverksamhet tycks ha framträtt i en ny dager och omvärderats i anslutning till projektet. I hög grad gäller detta bibliotekens arbete med skyltning. Även om flera bibliotekarier är aktiva i arbetet med skyltning så är det en uppgift som inte sällan utförs av biblioteksassistenter.

Reflektion kring det gränslösa läsfrämjandet – DISKUSSIONSFRÅGOR

Dela läslust har fungerat samlande och inkluderande i flera avseenden, såväl för olika personalgrupper som genom att många olika aktiviteter på biblioteken kommit att betraktas som naturliga delar av det läsfrämjande arbetet: *”Det är ju ett paraply (...) allt vi gör är ju läsfrämjande”* (Fgr 1).

Projektet har motståndslöst kuggat i ett befintligt intresse och en vilja att jobba med läsfrämjande och litteraturförmedling på folkbiblioteken. Det är också tydligt att läsfrämjande arbete ligger i tiden, som ett svar på samhällets uttalade behov.

Dela läslust är nu ett av många svenska projekt med läsfrämjande i fokus, och för att kunna arbeta metodiskt och strategiskt med utvecklingen av läsfrämjande vid våra folkbibliotek är det viktigt att veta vad som faktiskt avses; vilka konkreta delar av verksamheten, vilka särskilda resurser och tjänster, som i första hand berörs.

- >> **Vad händer med ett begrepp som är så pass tånjbart att det potentiellt innefattar allt som görs, inom och utom avgränsade projekt? Finns det en risk att begreppet läsfrämjande dräneras på sin innebörd?**
- >> **Om begreppet läsfrämjande snarare används på ett svepande sätt – som en karaktärisering av all typ av läsvänlig verksamhet vid folkbiblioteken – än som en bestämning av urskiljbara aktiviteter och processer, blir det då inte uddlöst i argumentationen för medelstillelning, strategiska satsningar och legitimitet?**

Veckans läsrum

– ett systematiskt arbete kring läsmiljöer

På Rättviks bibliotek undersökte personalen det egna bibliotekets läsmiljöer genom att prata om böcker med varandra i Veckans läsrum. En systematisk dokumentation omvandlades till en plan för rumslig förändring, men själva genomförandet dröjde. Hur står det till med läsmiljöerna idag och vad tänker personalen kring det fortsatta arbetet?

Vad var det som gjordes?

Något som ofta diskuteras på biblioteken är de olika läs- och studieplatser som erbjuds i biblioteksrummet. Vilka slags miljöer behövs och för vilka syften? Hur fungerar de som finns och hur kan de utvecklas? Rättviks bibliotek valde att själva testa sina läsmiljöer på ett strukturerat sätt för att komma fram till vad som behövde göras. Vid personalens veckoträffar undersökte de "Veckans läsrum", en utvald läsmiljö i biblioteket, genom att sitta där och bokprata för varandra – vilket i sig var en annan Dela läslust-process. De ställde därefter frågor som: Hur fungerar de olika platserna? Är de funktionella och i så fall för vem? Är sittmöblerna bekväma? Gynnar de läslusten? Personalen analyserade och dokumenterade för- och nackdelar med de olika läsmiljöerna, utifrån exempelvis möblering och belysning, och ett underlag togs fram. Därefter var planen att tillsammans med Petra Trobäck, marknadsföringskonsult med

biblioteksrummet i fokus, utarbeta ett förslag till förändringsarbete.

Vad hoppades man uppnå och hur gick det under projektidens gång?

Syftet med processerna var att lyfta fram läsmiljöer och göra dem mer läsfrämjande och ändamålsenliga för olika målgrupper i lokaler där få förändringar gjorts över tid. Personalen ville skapa ett helhetstänkande kring biblioteksrummet genom systematiskt arbete med utvärdering och förändring.

Arbetet med att analysera och dokumentera läsmiljöerna pågick under

2015 och förlöpte utan några direkta svårigheter eller hinder på vägen. Personalen tittade inte bara på sådant som möjliggör förändring av läsmiljöerna, utan också på vad som hindrar en förändring. I sin dokumentation gjorde de en bedömning av hur en läsmiljö används av besökare, genom att sammanställa sina egna iakttagelser. Dokumentationen blev ofta konkret och praktisk och kunde vara av typen: "Golvlampan är sliten och behöver bytas ut". Det fanns planer på att samla in besökarnas synpunkter kring läsmiljöerna genom en enkät, men denna blev aldrig av.

Rättviks bibliotek är inrymt i Rättviks kulturhus tillsammans med konsthall och naturmuseum. Rättviks kommun, som har drygt 10 000 invånare, är en av 15 kommuner i Dalarnas län. I kommunen finns även två biblioteksfilialer. Under projektperiodens dokumentationsarbete medverkade som regel två bibliotekarier och en kulturpedagog.

Dela läslust – exempel, inspiration och lärande! **Exemplet Rättviks bibliotek, Dalarnas län**

Det dröjde sedan innan själva förändringsarbetet satte igång. Först under våren 2017 bjöds Petra Trobäck in för att blåsa liv i processen och det gav inspiration och nya idéer. Då fanns också alla yttre förutsättningar som behövdes för att den systematiska dokumentationen skulle omvandlas till praktisk handling i biblioteksrummet.

Lärdomar, nuläge och framåtblick?

Några lärdomar som dragits efter projektet är att ett förändringsarbete handlar mycket om kommunikation och tydlighet och att det är rätt personer på rätt plats. Det har också visat sig vara viktigt att det finns en vilja till förändring och mod att våga prova. En värdefull insikt är att även om själva förändringen av läsmiljöerna dröjde länge, och känslan då var att den inte skulle bli av, så genomfördes ändå planen i slutändan.

Ett drygt halvår efter Petras besök har personalen i stort sett möblerat om i hela biblioteket och skapat nya läsmiljöer. Att ta in en extern konsult blev en katalysator, även om de med en del av hennes idéer faktiskt gjorde tvärtemot. Och varför inte – det visar att arbetsgången blev både kreativ och självständig. Processen, som startade med läsmiljöer, har fortsatt med andra rumsliga behov. Förutom nya möbler och armaturer har en ny informationsdisk införskaffats. Även om mycket har gjorts, kommer förändringsarbetet att fortsätta – nu med en beprövad metod i bagaget. □

”I personalboktipsartillfällena har modet ökat, att våga berätta, hos alla.”

2. Samtal och kompetenser

På ledningsnivå har tydligt deklarerats att det är önskvärt att alla medarbetare involveras i det läsfrämjande uppdraget, i det praktiska arbetet och i sin självbild som yrkesperson:

– Man ska prata för det här. Man ska prata positivt för det, och det är hela den biten. Så även om man inte är direkt involverad i ett läsfrämjande projekt så ska man ha en positiv inställning till det, om ni förstår vad jag menar... (Fgr 3, projektteamet)

Detta att ”prata för” och, framför allt, samtala om och i det läsfrämjande arbetet är också något många medarbetare lyfter fram som en nyhet i Dela läslust, och det beskrivs i flera sammanhang som både stärkande och befriande. Sätten på vilka vi talar om centrala områden i vår yrkesutövning och professionella kunskap, tenderar att fungera sammanhållande i den kollektiva yrkesidentiteten (Wackerhausen 2004). När läsning i vid mening åtnjuter en status som professionellt objekt¹, och sviktande eller utebliven läsning kan sägas ha etablerats som professionella problem – eller utmaningar – för biblioteken att hantera, så utgör de många läsfrämjande aktiviteterna legitima svar.

Modet att prata om litteratur

Att det krävs mod för att våga prata böcker och läsning är ett återkommande tema, i synnerhet för assistenterna men även bibliotekarierna emellan (jfr Region Halland 2015). Bokprat och lästips tycks dock vara aktiviteter som både har lyfts upp och

avdramatiserats över tid. Många medarbetare uttrycker att de med uppmuntran från ledningen idag också vågar prova sig fram.

– Men vi pratar ju om mod, och det man upplever då i de här personalboktipsartillfällena är ju att modet har ökat, att våga berätta, hos alla. Och då gäller det även dom som jobbar som assistenter. Och jag vet, jag kan inte säga att jag vet att modet att göra det i lånedisken har ökat, jag kan inte svara på det faktiskt. Men det är ju en förhoppning. Men sen, att modet hos oss som hållit på med alla dessa program har ju definitivt ökat under projektiden. (Fgr 6)

Flera medarbetare berörde också mod i bemärkelsen utforskande arbetssätt – att våga sig på något mindre förutsägbart, och att också vara beredd på att hantera ett misslyckande.

Kompetenser i det läsfrämjande arbetet

En fråga som diskuterats ingående i grupperna är den om vilken eller vilka kompetenser som behövs för det läsfrämjande uppdraget. I vissa fall används uttrycket för att beskriva formell, utbildningsbaserad kompetens, medan det i andra fall tänjs ut mot en mer generell erfarenhetsgrundad förtrogenhet eller intresseinriktning.

En av projektets grundläggande idéer är att alla som arbetar på folkbiblioteken i de medverkande regionerna ska se och kunna beskriva sin egen del i arbetet med att stimulera till läsning. Olika grupper i personalen förmodas bidra på olika sätt i det läsfrämjande arbetet, och idén om allas delaktighet tycks samtidigt medföra att man ogärna formulerar alltför strikta kompetens- eller kvalitetskriterier för arbetet. När frågan om kompetens ställs mer frikopplat från distinkta arbetsuppgifter ges dock flera konkreta förslag på vilka områden som behöver täckas in.

¹ Uttrycket professionellt objekt beskriver det mål som en eller flera yrkesgruppers arbete syftar till (jfr Limberg & Folkesson 2006). I arbetet med att stimulera och möjliggöra läsning kan just människors läsning förstås som det professionella objektet.

Litteraturkännedom

I fokusgruppsamtalen beskrivs olika grader av litteraturkännedom, men även här kommer modet in:

– *Så det är ju, då krävs det ju lite mer litteraturkännedom inom ämnet, så att säga. Fast jag tycker inte att man kan säga att det krävs, man kan inte säga att det generellt krävs litteraturkännedom egentligen för att kunna läsfrämja i en lånedisk. Det tycker jag egentligen inte, utan det räcker ju med att man... vågar dela med sig av sina läsupplevelser egentligen. (Fgr 6)*

Som kontrast till ett sådant resonemang hos biblioteksmedarbetarna, kan vi titta närmare på ett utdrag från bibliotekschefernas samtal. Där kretsar diskussionen kring vad som krävs för att på ett kvalificerat sätt arbeta med läsfrämjande och förmedling.

– *Vi gjorde en undersökning bland personalen där man fick svara på 'vad är det för böcker du tipsar om? Hur får du inspiration?' Och det vanligaste svaret var (...) 'jag tipsar om det jag själv har läst'. Och där kände vi att vi satte fingret på väldigt mycket saker som inte är en professionell hållning. Vi måste kunna tipsa, inte utifrån min egen personliga smak, utan vad är min roll och min kompetens i det här? Det har gjort att vi då sedan ett år tillbaka har en aktiv grupp som arbetar med förmedlingsfrågor och läsfrämjande arbete. Jobbar med omvärldsbevakning, med metodutveckling och bidrar med kompetens till hela organisationen. (Fgr 4, bibliotekschefer)*

Resonemangen om vad just "en professionell hållning" innebär i jämförelse med "den egna personliga smaken" tas upp vid ett par tillfällen i chefs- och projektteamets grupper. Här finns en uttalad strävan efter att medarbetarna ska kunna ge sakliga upplysningar om bibliotekets utbud och idealt ska det kunna ske även om den enskilda anställda saknar personlig erfarenhet av vissa medier eller titlar. En av cheferna drar paralleller till kvalificerad fackhandel: "Jag brukar göra jämförelser med Systembolaget, de har garanterat inte druckit alla viner som de har tipsat om. Det vore liksom orimligt." (Fgr 4, bibliotekschefer)

"Jag brukar göra jämförelser inte druckit alla viner som de"

Förmedlingskompetens

Utöver området litteraturkännedom, och att själv vara en mer eller mindre aktiv läsare, omtalas i fokusgrupperna även andra kompetenser som väsentliga i det läsfrämjande arbetet. Ofta kretsar resonemangen då kring olika aspekter av förmedling. I det empiriska materialet framträder förmedlingskompetensen som komplex; en kombination av litteraturkännedom, pedagogisk och kommunikativ förmåga samt målgruppsanpassning. I en av fokusgrupperna beskrivs den här sammansatta kompetensen:

– *Alltså det behövs väl en pedagogisk kompetens, tänker jag. Bara för att man läst mycket böcker betyder det inte att man nödvändigtvis kan förmedla det till andra också, och till alla åldrar. Så pedagogisk kompetens och inspiration och olika sätt om hur man kan jobba läsfrämjande idag. Det kan ju vara alltifrån bokprat till bokcirklar och så.*

– *Sätt att förmedla...*

– *Moderator: När du säger pedagogisk kompetens, vad tänker du på?*

– *Då tänker jag att kunna prata, dels prata inspirerande, alltså att kunna sammanfatta en bok. Utifrån vilken personen är som man möter, att liksom kunna känna in och känna av hur ska jag liksom prata om den här boken, eller ja, gentemot just den målgruppen. (Fgr 2)*

Även bemötande nämns många gånger i anslutning till, och som en aspekt av, just förmedling:

– *Jag håller fullkomligt med om det med kompetensen och vill bara fylla på med det att jag tänker på vårt bemötande som jag känner är jätteviktigt att jobba på bred front med all personal i biblioteket, hur upplevs vi utifrån? (...) Och det är också ett sätt att arbeta läsfrämjande, att vi alla tänker på hur vi bemöter den som kommer in, oavsett frågeställning. (Fgr 2)*

med Systembolaget, de har garanterat har tipsat om. Det vore liksom orimligt.”

Den komplexa förmedlarkompetens som framträder här rymmer alltså aspekter av litteratur- och mediekännedom, pedagogisk och kommunikativ förmåga samt gott bemötande. Kanske är just detta utmärkande för bibliotekariers arbete – det som särskiljer yrket från andra närliggande professioner och boktips på amatörbasis.

Målgruppskännedom

I samtalen nämns framför allt två användargrupper som associeras till bibliotekens läsfrämjande arbete, om än på olika sätt. Det handlar dels om den stora och heterogena gruppen barn och ungdom, dels om de nyanlända personer som lever i Sverige sedan den senaste flyktingvågen med kulmen 2015.

Aspekter av den kompetens som krävs för ett trovärdigt arbete just med barn och unga, handlar om exempelvis språkutveckling och att hålla sig uppdaterad om dagens medielandskap (Drotner 2011). När det gäller den mångfacetterade gruppen nyanlända, så framhålls kompetensbehov som språkkunskaper och förmågan att förmedla lättläst litteratur för vuxna.

Forskningsorientering

En del av de kompetenser som efterfrågas i materialet kan beskrivas som strategiska till sin karaktär. I samtalen nämns vikten av att avsätta arbetstid för läsning av både skönlitteratur och forskningsbaserad facklitteratur som relaterar till läsfrämjande arbete och närliggande ämnen:

– Ja vi har ju nämnt lästid så det är avklarat nu, men även lästid vad det gäller att hålla koll på ett fält och göra en domänanalys emellanåt eller vad man ska säga. Sätta sig och kolla, vad skrivs det för avhandlingar inom biblioteksområdet? Och hinna läsa lite grann. (...) (Fgr 2)

Att i det läsfrämjande arbetet orientera efter, och dra nytta av, relevanta vetenskapliga publikationer nämns alltså som ett sätt att åstadkomma en forskningsförankring. Projektets basdagar och andra lärtillfällen beskrivs också som vägar mot ett forskningsbaserat arbetssätt.

– Sen är det också viktigt med sådan forskningsbakgrund tycker jag det är. Alltså studiedagar eller utbildning, för det här är ju liksom det viktigaste arbetet vi håller på med. Alltså det är ju det. Biblioteket vilar ju liksom på den grunden så att säga och ja då är det också viktigt med forskningen så att vi vet, vad bygger vi det vi gör på? (Fgr 2)

Det kan tyckas vara ett rimligt anspråk att medarbetare inom en verksamhet som folkbibliotekens får utrymme och möjligheter att forskningsförankra sin yrkesutövning. Förutom att det finns utrymme att ta del av vetenskapliga texter och delta i lärtillfällen med forskningsinslag, så behövs sannolikt även ett metodiskt arbete i verksamheten för att åstadkomma en växelverkan mellan just forskning och praktik.

Andra kompetenser

Förutom de nämnda kompetenserna berörs också bland annat teknisk kompetens, kompetens kring marknadsföring, skyltning och synliggörande och även förmågan att aktivt arbeta med organisationens kompetensförsörjning som sådan, alltså ett slags metakompetens. I fokusgrupperna med bibliotekschefer och projektteamsdeltagare, tas detta med kompetensbrist och rekrytering upp och några deltagare uttrycker att andra yrkesgrupper än de traditionella *”kan tillföra reell kompetens på bibliotek”*. Ett konkret exempel är anställning av marknadsförings- respektive journalistutbildade personer, vilket *”gjort att det har blivit en otrolig dynamik i gruppen”*.

Frågan om kompetensförsörjning och eventuell kompetensbrist är sammansatt. Ett konstruktivt sätt att närma sig den är att flytta fokus från eventuella brister till professionens utvecklingspotential.

Reflektion kring mod, kompetens och professionalitet – DISKUSSIONSFRÅGOR

Mod och ängslan

Vid upprepade tillfällen nämns vikten av att våga prata med såväl biblioteksanvändare som med kollegor om olika medier, främst skönlitteratur. Det är intressant att steget till att personligen våga formulera sig om folkbibliotekens vanligaste medium bland sina arbetskamrater kan upplevs som så stort.

- >> **Att en osäkerhet kring kärnuppgiften läsfrämjande framträder så tydligt är tankeväckande. Varifrån kommer en sådan ängslan?**
- >> **Hur påverkas det dagliga arbetet på biblioteket av den här typen av osäkerhet?**
- >> **Och, slutligen, hur kan och bör denna stora försiktighet hanteras, och av vem?**

Kompetens

I materialet beskrivs läsfrämjande sammantaget som icke-elitistiskt, prestigelöst och diversifierat – en verksamhet som alla personalgrupper och individer bör och kan bidra till. Deltagare i ledande ställning framhåller även mer formella kompetenser, medan det gränsöverskridande förhållningssättet får stort utrymme i övriga grupper. I flera fall mynnar det ut i resonemang om att det så att säga räcker att vara intresserad av uppgiften för att kliva in i rollen som läsfrämjare på arbetsplatsen. Tanken som sådan är sympatisk, men vagheter kring vilka arbetsuppgifter som egentligen avses, i kombination med ospecificerade krav på vilken formell kompetens som krävs, kan också ha en baksida. Tidigare studier har exempelvis kopplat den här typen av vaghet till en förekommande ambivalens kring biblioteksarbetets professionella karaktär. Benägenheten och förmågan att sätta ord på den egna kompetensen signalerar yrkesmässig expertis i högre grad än vad som kan sägas gälla mer utpräglade servicefunktioner (jfr Lindberg 2012; Hedemark & Lindberg 2017).

- >> **Vilken grad av förståelse, engagemang och kompetens krävs egentligen för att man ska kunna påstå att man arbetar på yrkesbasis med läsfrämjande, och inte endast som amatör?**

- >> **Om kopplingen till formell kompetens blir alltför oklar eller godtycklig – vilka blir då konsekvenserna för de berörda yrkesgruppernas expertis?**

Professionalitet

En närliggande aspekt i kompetensdiskussionen, väl värd att reflektera över, handlar om distinktionen mellan det professionella och det personliga. Att dessa olika sfärer i livet i någon mån överlappar och influerar varandra kan förmodligen de flesta yrkesarbetande vittna om (jfr Lindberg 2015, s. 163). Inte minst inbjuder vår tids informationsteknik och kommunikationsmönster till fria flöden mellan personliga och mer officiella informationsresurser via sociala medier. De direkta kommunikationssätten gäller också medborgarnas kontakt med olika samhällsinstitutioner, inklusive bibliotek. Förtroendet för biblioteket som samhälllig institution har historiskt varit högt (Höglund 2013). En viktig komponent i folkbibliotekens verksamhet är samtidigt det personliga mötet som ofta utgår ifrån den enskilde besökarens intressen och önskemål, men som även kan involvera den biblioteksanställdas personliga smak och bedömningar.

I den här studiens resultat har framgått att användarnas förtroende inte sällan är personbundet – exempelvis knutet till en enskild bibliotekarie och dennas egna erfarenheter och preferenser. I jämförelse med exempelvis IFLA:s etiska riktlinjer (IFLA 2012), där professionalitet och neutralitet betonas, kan detta framstå som ett potentiellt dilemma.

Uppluckring av gränserna mellan det professionella och det personliga kan betraktas som ett tydligt tecken i tiden, och därmed något att reflektera vidare över.

- >> **Finns det en risk att viss expertis framstår som en subjektiv kvalitet snarare än en formell kompetens inom yrkesgruppen?**
- >> **Sammantaget med det tidigare resonemanget om oprecisa kompetenskrav – finns det en risk för en avprofessionalisering av bibliotekens litteraturförmedlande arbete?**

Läsfrämjande möten och en timmes lästid om dagen

På Håbo bibliotek kom utvecklingen av den läsfrämjande verksamheten inom Dela läslust att inledas med en boost av personalens egen läsning och kollegiala delning. All personal erbjöds en timmes lästid per dag måndag till torsdag och för att dela med sig av sina lästips startades Personalens bokcirkel. Genom att också avsätta tid för dagliga möten med olika teman skulle det läsfrämjande arbetet belysas ur olika perspektiv. Hur gick satsningen och vad har personalen lärt sig under resans gång?

Vad var det som gjordes?

Det får nog anses aningen djärvt att all bibliotekspersonal vid ett folkbibliotek får ägna fyra timmar per vecka åt läsning, där också särskild tid finns avsatt till att dela det lästa med kollegorna. Tanken var att man helst skulle läsa sådant man annars inte läser, för att bredda sin repertoar, och det lästa skulle dokumenteras och följas upp. Lästimmen fick tas ut när det övriga arbetet så tillät och kunde inte samlas ihop till ett längre uttag.

För att lyfta fram olika aspekter av det läsfrämjande arbetet avsattes en timmes mötestid måndag till torsdag. Eftersom biblioteket hade förskjutit öppethållandet med en timme på förmiddagarna, så var det ofta möjligt för personalen att delta. Måndagsmötena kom att innehålla en strukturerad veckoplanering som utgick från bibliotekens publika aktiviteter och hur

information och skyltning skulle ske i anslutning till dem. På tisdagar handlade det om praktiskt medicarbete och på onsdagar var helt enkelt temat Dela läslust. Var fjärde onsdag hölls personalens bokcirkel, till formen strukturerade träffar som krävde en del förberedelse, medan övriga onsdagsmöten hade en vagare struktur. Torsdagens mötestid kunde användas till tvärgrupper och teamplanering och behövde inte alltid ha ett strikt läsfrämjandetema. Ansvaret för att hålla i mötena växlade mellan medarbetare, men tanken var att personalen gemensamt skulle driva arbetet med mötena framåt.

Vad hoppades man uppnå och hur gick det under projektidens gång?

Bibliotekets övergripande mål med dessa processer var att synliggöra och utveckla läsfrämjandet gentemot bibliotekets användare – det skulle märkas

att biblioteket är en plats där litteratursamtal är viktiga. Det var också angeläget att stärka personalens kompetens och att såväl idéer som engagemang spreds och synliggjordes både i det fysiska rummet och på sociala medier.

Det visade sig vara en större utmaning än väntat att faktiskt ta sig tid att läsa, att ta ut sin lästid, vilket startade intressanta diskussioner om prioriteringar och planering. Lästidsuttaget bland personalen varierade och det är värt att notera att det var ett erbjudande som kanske mest nyttjades av bibliotekarier med vuxeninriktning – en grupp som av tradition sällan haft lästid i sina tjänster. Personal som inte tyckte sig ha tid eller möjlighet att ta ut sin timme, uppfattade erbjudandet snarare som en stressfaktor. Det var svårt att delta i alla möten, särskilt för barnbibliotekarierna, och en viss möteströtthet uppstod.

Dela läslust – exempel, inspiration och lärande!

Exemplet Håbo bibliotek, Uppsala län

Lärdomar, nuläge och framåtblick?

Det är lätt att tappa styrfart om inte alla, på grund av personalbyten, kan vara med från början och under projektets gång. Trots svårigheterna att samlas kring mötena, gillar personalen idén med fast mötestid och efter projektets slut har mötena fått en tydligare struktur. Planeringsmöten på måndagar är något som verkligen har satt sig och blivit viktiga för verksamheten. Personalens bokcirkel, som efter projektet kom att kallas Bokfika, har också tagit ny fart genom längre mötestid. Efteråt görs alltid en skyltning med personalens lästips, med bokmärke i boken med några inspirerande rader. Bokfikat gör att man ”äger fler böcker”. Även andra dagar avsätts tid för möten efter behov, men ”mötetempot” är lugnare nu. Vikten av att komma väl förberedd, inte bara till bokfikat utan till alla slags möten, har betonats men inte helt fått genomslag.

Personalens inställning till lästiden är fortfarande positiv och en stor flexibilitet finns kring hur man använder den, bland annat genom att läsa in ”omvärldsbevakande rapporter” eller att gå på författararrangemang, vilket har gjort att uttaget med tiden har ökat.

På Håbo bibliotek tog man ett stort grepp kring läsfrämjandet och lät projektets tema genomsyra arbetet under ett par år, vilket gjorde avtryck i verksamheten och förändrade den. I deras egen, muntliga utvärdering tar de upp att arbetet inom projektet har lärt dem något om hur de kan strukturera, fokusera och angripa verksamheten. Även om de processer som pågått under projekttiden i huvudsak varit riktade inåt, vilket berodde på att behovet var ”stort och uppdämt”, kommer de sannolikt

att få långsiktigt positiva effekter för användarna. Det kan mycket väl vara så att Dela läslust på Håbo bibliotek skapade en jordmån för experimentlusta och nya grepp, både i det lilla och i det stora. Läsfestivalen #FestLitt skapades och en Badbibbla sattes upp i kommunens simhall, som ett par exempel på nyskapande läslustaktiviteter.

Den massiva satsningen kring Dela läslust på Håbo bibliotek blottade brister kring exempelvis mötesstrukturer, arbetsorganisation och prioriteringar, och därmed öppnades också möjligheter att komma till rätta med dessa. En viktig lärdom tycks vara att genom att gå *all in* och verkligen satsa, att låta ett projekt få genomsyra arbetet och ta plats, så kan också verksamheten förhoppningsvis förändras i grunden. □

Håbo bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek i Håbo kommun och det enda folkbiblioteket i kommunen. På biblioteket arbetade åtta personer på heltid under projektiden. Håbo kommun är en av åtta kommuner i Uppsala län och har ungefär 21 000 invånare.

3. Utvärdering och utveckling

En väsentlig del av Dela läslusts målsättning har varit att medarbetarnas kompetens och arbetsätt ska utvecklas på ett medvetet sätt, som ett led i att stärka folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag. Ett strategiskt och kvalitetsinriktat arbetsätt har också eftersträvat. För att medvetandegöra och stödja den här utvecklingen finns det anledning att se till hur det läsfrämjande uppdraget är formulerat, hur arbetet planeras och följs upp.

Det läsfrämjande uppdraget – var finns det?

När frågan rests i grupperna, om var (och om) det läsfrämjande uppdraget är uttryckt, märks stora variationer i svaren. Det kan nog både bero på att uppdraget berörs i flera dokument och på att själva frågan tolkas lite olika. Kunskapen om, och intresset för, de formella aspekterna av arbetet varierar dessutom.

Bibliotekslagen är ett dokument som vid flera tillfällen under fokusgruppsamtalen nämns av moderatorn. Lagens formuleringar om tillgänglighet för alla, och att folkbiblioteken särskilt ska ”främja läsning och tillgång till litteratur” (SFS 2013:801) används på så vis som en sorts referenspunkt i diskussionerna.

När fokusgrupperna samtalar vidare om var uppdraget uttrycks nämns sammantaget ett stort antal olika styrdokument såsom biblioteksplaner, läsfrämjandeplaner och andra dokument som kopplas till mer specifika tjänster eller delar av verksamheterna på biblioteken. Ibland framgår det av diskussionen att det handlar om uppdrag på kommunal eller regional nivå, men inte alltid.

Det är också vanligt att deltagarna hänvisar till tjänstebeskrivningar, och uttrycker sig i termer av *”mitt uppdrag är att rikta min verksamhet mot äldre barn och ungdomar”*. Då används ”mitt uppdrag” i en relativt informell mening, ungefär motsvarande ”min uppgift på jobbet”.

Vi kan se att formen för det läsfrämjande uppdraget betraktas på så skiftande sätt. Dela läslusts målformulering är tydlig ifråga om att alla medarbetare genom projektet förväntas känna till såväl bibliotekets läsfrämjande uppdrag som sitt eget ansvar för uppfyllandet och utvecklingen av det. En av projektets så kallade basdagar har också följdriktigt haft uttalat fokus på läsfrämjande och styrdokument. Samtidigt ger det empiriska materialet ett intryck av att projektet kanske i första hand bidragit till att sätta strålkastarljuset på det läsfrämjande arbetet snarare än på själva uppdraget, åtminstone bland flertalet av biblioteksmedarbetarna.

Planering och utvärdering i projekt

En genomgående iakttagelse är att planeringen av olika aktiviteter (”processer”) ofta tycks ske relativt spontant på arbetsplatsnivå.

Flera utsagor under fokusgruppsamtalen underförstår att projektet har sanktionerat ett mått av lokal och personlig handlingsfrihet. Det upplevs som okej att pröva sig fram metodmässigt på biblioteken. Det här förhållningssättet ligger också i linje med det som sägs i fokusgruppen om att faktiskt ”våga göra fel” – *”Vi planerar inte ihjäl oss utan vi bara kör och så ändrar vi eftersom”* (Fgr 2). Liknande resone-

”Sen har vi pratat mer och mer om hur vi ska ta tillvara på det som vi lär oss när vi är på väg till någonting.”

mang återkommer i en av de senare fokusgrupperna: ”man vågar testa hela tiden, inte vara så noga med planeringen” (Fgr 6).

På central nivå, i projektteamets fokusgrupp, efterlyses samtidigt uttalat ett mer systematiskt och reflekterande arbetssätt. ”...gör ni rätt ’saker’ eller gör ni sakerna ’rätt?’”

Vikten av att reflektera över vilka beslut som tas och varför det sker, betonas alltså av projektteamet. Den typen av reflektioner och även mer formaliserade utvärderingar kan betraktas som en del i det strategiska och systematiska arbetet för kontinuerlig utveckling av det läsförande arbetet. Den brännande frågan om utvärdering av projektets aktiviteter har också lyfts för diskussion i samtliga fokusgruppsamtal: ”Hur vet ni att ni lyckats?”

– Nu vet jag inte om det är något generellt för många bibliotek eller överlag, eller om det är hos oss. Men det här med utvärdering är inte riktigt prioriterat känns det som (skratt). Utan man slänger sig glatt in i nästa projekt. (Fgr 5)

Projektet tycks alltså ha möjliggjort ett visst ”trial and error-förfarande” i utvecklingsarbetet, samtidigt som detta kan tyckas gå lite grand på tvärs emot delar av projektets intentioner.

Att systematiska utvärderingar inte alltid förekommer innebär inte nödvändigtvis att det saknas återkoppling och reflektion kring en aktivitet. I fokusgrupperna anges flera informella vägar till respons, som sedan kan användas för finjusteringar av en aktivitet. Ett exempel från en av fokusgrupperna:

– Man känner ju nästan på sig när det har gått bra och när det har gått mindre bra. Och så får man ju väldigt bra feedback, speciellt av barn kanske. Inte lika bra av vuxna kan jag tycka. Barn är väldigt tydliga och ärliga (skratt). (Fgr 5)

För att balansera framställningen är det också angeläget att påpeka att flera deltagare beskriver utvärderingsrutiner som faktiskt förekommer och upprätthålls. I hög grad uppfattas dock utvärderingen som en påлага, och något av ett krav ”uppifrån”. I bibliotekschefernas fokusgrupp uppmärksammas också frågan, och där framhålls bland annat möjligheten att arbeta mer kollektivt i personalgruppen, både med utvärdering och genom att dela erfarenheter från basdagar och andra lärtillfällen i projektets regi:

– Sen har vi pratat mer och mer om hur vi ska [ta] tillvara på det som vi lär oss när vi är på väg till någonting. Hur ska vi fortsätta att göra utvärderingar utav det vi gör nu idag, och kommer att göra? Så att man ska kunna ha nytta utav det. Så att därför har jag nu under hela hösten planerat in på våra APT-möten att det är en eller två som får ta en kvart, en halvtimme och prata om det tillfället då de är iväg [på utbildning]. (Fgr 4, bibliotekschefer)

Kontinuerlig och ”strömlinjeformad” utvärdering som organiskt låter sig införlivas i det löpande arbetet framträder alltså som något av en idealbild.

”Vi planerar inte ihjäl oss utan vi bara kör så ändrar vi eftersom.”

När deltagarna i studien diskuterar förutsättningarna för fortsatt utveckling av det läsfrämjande arbetet, ligger fokus främst på vad som krävs för att arbetet ska kunna gå vidare på ett fruktbart sätt. Faktorer som i den samlade bilden av projektet framstår som betydelsefulla är upplevd menings-

fullhet i arbetet, tydlig prioritering av det läsfrämjande uppdraget på arbetsplatsen, incitament för att engagera sig, samt att det finns särskilda resurser för utvecklingsarbetet – primärt med avseende på tid.

Reflektion kring utvärdering – DISKUSSIONSFRÅGOR

Med en uttalad strävan mot att arbeta strategiskt för läsfrämjande, kommer frågan om systematisk utvärdering i brännpunkten. Givetvis är det så att projektets samlade arbete bör utvärderas, men i ett sammanhang där olika processer och aktiviteter uppstår, testas och förändras – ibland enligt ”trial-and-error-principen” – riskerar den återkommande utvärderingen att uppfattas som en bromskloss. I synnerhet då löpande utvärderingar av den ordinarie verksamheten ska ske parallellt. Här uppstår ett visst dilemma, då flera deltagare beskriver att de läsfrämjande processerna skapas organiskt och kreativt, medan utvärderingarnas blankettexercis uppfattas som hämmande.

- >> Är det möjligt att låta experimentlust och improvisation blomstra utan att riskera att arbetet utvecklas på ett godtyckligt och okritiskt sätt?
- >> Och omvänt, hur utformas utvärderingar utifrån legitima krav på kvalitet och uppföljning, samtidigt som de är följ samma mot personalens arbetssituation?
- >> Kan dessa, ibland konkurrerande, intressen viktas olika i olika faser av ett utvecklingsprojekt?

Flera biblioteksmedarbetare uppfattar att de får värdefull respons på sina insatser direkt i mötet med samarbetspartners och användare, även utan någon särskild dokumentation. Detta gäller dock främst då en aktivitet fallit väl ut och blivit uppskattad. Baksidan av detta är förstås att om utvärderingar inte görs mer systematiskt, så kan tillfällen för konstruktiv kritik och kvalitativ utveckling gå om intet.

- >> Hur fångar man bäst upp de kritiska synpunkter som rimligen kan finnas? Behövs det ens?
- >> Hur identifieras de behov, intressen och önskemål som finns bland målgrupper som idag inte besöker biblioteken eller har möjlighet att ta del av deras utbud?

Kapprumsbibliotek för barn och föräldrar

Tre filialbibliotek i Sandviken lanserade idén om kapprumsbibliotek på förskolor och hakade med det i en tradition av gott samarbete mellan de båda sektorerna. Att främja små barns språkutveckling genom att sänka trösklar till läsning var en viktig utgångspunkt när kapprumsbiblioteken tog form. Nu finns en plan för framtiden så ännu fler barn och deras vuxna kan hitta till läsningen bland ytterkläder, gummistövlar och borttappade vantar!

Vad var det som gjordes?

Bibliotekspersonalen vid de tre filialerna i Björksätra, Järbo och Åshammar startade processen med att presentera idén om kapprumsbibliotek för två förskolor och en familjecentral/öppen förskola i kommunen. Avsikten var att testa konceptet under en period, för att sedan utvärdera. Idén blev positivt mottagen och arbetet kunde sätta igång. Biblioteken skulle se till att böcker, både barn- och vuxenlitteratur, köptes in och byttes ut vid behov. Förskolorna respektive familjecentralen skulle ansvara för information till föräldrar samt ordna fram bokhyllor eller andra exponeringsmöbler till kapprummet. Idén att låna ut böcker på platser dit föräldrar kommer dagligen tillsammans med sina barn, framstår som genialisk i sin enkelhet – och har också testats i olika varianter på flera håll i landet. Däremot är böcker och tidskrifter som riktar sig till vuxna i

barnens närhet sannolikt unikt för kapprumskonceptet i Sandviken.

Testperioden pågick under hösten 2016 fram till sommaren 2017. Kapprumsbiblioteken skilde sig åt storleksmässigt, men principen var densamma: barnfamiljer skulle på ett enkelt sätt kunna låna hem en eller flera böcker, som de lämnade tillbaka när de läst klart. För att undvika krångel, slopades låneregistrering. Enkäter delades ut vid två tillfällen i syfte att ta reda på om kapprumsbiblioteken haft positiv effekt på högläsningen inom familjen och om satsningen påverkat besöksfrekvensen på något av kommunens bibliotek.

Vad hoppades man uppnå och hur gick det under projekttidens gång?

Det övergripande syftet med att införa kapprumsbibliotek var att stimulera barns språkutveckling, genom att få föräldrar att i högre utsträckning läsa högt för sina barn. Tanken med att också uppmuntra föräldrar att låna böcker till sig själva, var främst att göra dem till läsande förebilder. Ytterligare en förhoppning var att barn och deras vuxna oftare skulle besöka kommunens bibliotek.

Grundidén med kapprumsbibliotek är bland annat att det ska vara enkelt att låna hem böcker för barnfamiljer, även i stressiga hämtningssituationer. Personalen har bekräftat att det har

Sandvikens kommun i Gävleborgs län har knappt 40 000 invånare. I kommunen finns ett huvudbibliotek och fem filialbibliotek. Det är filialerna i Björksätra, Järbo och Åshammar som har samverkat kring kapprumsbibliotek på förskolorna respektive Familjecentralen.

Dela läslust – exempel, inspiration och lärande! Exemplet Sandviken, Gävleborgs län

fungerat precis på det sättet. Familjer som inte kommer till biblioteket i vanliga fall verkar ha nyttjat kapprumsbiblioteken, vilket är särskilt betydelsefullt ur ett språk- och läsfrämjarperspektiv. Det förefaller som att satsningen har sänkt trösklar till böcker och läsning för den tänkta målgruppen. Att erbjuda böcker att låna hem på ett enkelt sätt i en miljö där föräldrar och barn vistas dagligen, bidrar troligen till att avdramatisera läsningen.

För att variera utbudet har böckerna behövt cirkulera bland de olika kapprumsbiblioteken. Ett mål har varit att få de föräldrar som lånat de flesta böckerna på kapprumsbiblioteket att styra kosan till kommunens bibliotek, som en naturlig övergång.

De utmaningar under processens gång som personalen tar upp, handlar om själva mediehanteringen. I vissa fall har böckerna varit utlånade väldigt länge och en del exemplar har försvunnit. Som ett sätt att komma till rätta med den problematiken, kommer frågan eventuellt att lyftas på föräldramöten.

Lärdomar, nuläge och framåtblick?

Kapprumsbiblioteken, som finns på tre platser i kommunen, är idag etablerade och det välfungerande samarbetet mellan förskolorna och biblioteken fortsätter att utvecklas. Den enkätundersökning som nu har analyserats visar sammantaget att det varit en lyckad satsning. Enkäternas svarsfrekvens har visserligen varierat och det kan vara vanskligt att dra för långtgående

slutsatser, men generellt verkar de flesta vara väldigt nöjda med kapprumsiniciativet. Det har varit svårt att få fram om biblioteksbesöken blivit fler som en följd av satsningen, men det framkommer i några fall att högläsningen hemma ökat och att de vuxna också själva läser mer på grund av kapprumsbiblioteken.

Långt framskridna planer finns på att utöka satsningen med ytterligare ett kapprumsbibliotek på en ort som saknar filialbibliotek och regionalt projektstöd har sökts för detta. En avsikt är att fördjupa samarbetet med pedagogerna ytterligare, för att tillsammans nå ut till barnens vuxna med

budskapet om högläsningens betydelse. Biblioteket vill också ta ett större ansvar och vidare grepp för att öka användningen av böckerna. Detta skulle kunna ske med hjälp av workshoppar tillsammans med pedagogerna och barnen, men även genom riktade informationsinsatser som exempelvis att delta i förskolans föräldramöten.

Kapprumsbiblioteken i Sandviken ser ut att ha kommit inte bara för att stanna, utan också för att fortsätta utvecklas och kanske utökas. Tänk att läsfrämjande kan ske i virrvarret av ytterkläder, gummistövlar och borttappade vantar! □

4. Samlade erfarenheter

Vid den andra omgången fokusgruppsamtal gavs deltagarna möjlighet att diskutera frågor om vad Dela läslust inneburit i form av lärariska erfarenheter. Projektteam och bibliotekschefer fick dessutom särskilda frågor om deras roller i arbetet och vilka utmaningar de stött på under projektets gång.

Biblioteksmedarbetarnas perspektiv

Något som redan framgått är att projektets läsfrämjande tema i hög grad har engagerat biblioteksmedarbetare på arbetsplatsnivå.

Vid flera tillfällen nämns de kollektiva utbildningsinslag som förekommit i Dela läslust. Det är dock intressant att konstatera att det för biblioteksmedarbetarnas del verkligen inte enbart handlar om ett inhämtande av lärostoff, eller för den delen inspiration från arrangörer och föredragshållare. Det poängteras återkommande att de här sammankomsterna är väsentliga genom att de möjliggör erfarenhets- och idéutbyte mellan kollegor. Ett belysande exempel på detta hämtas från en av fokusgrupperna:

– Alltså, jag tycker det är bra, för att det skapas alltid, man åker aldrig dit själv, för det första. Så man får alltid så här... någon med sig som man kan prata med. Och vi åker alltid bil, det är ju ändå liksom en eller en och en halv timmes bilfärd. Fantastiskt bra tillfälle att prata, och det brukar ofta vara jag och barnbibliotekarien. Ibland med vikarien som jobbar för vuxen också. Och då kan man sitta och prata bara om liksom så här böcker och läsfrämjande, oftast. Det är helt fantastiskt, vi har aldrig annars den tiden i lugn och ro. Och sen så kommer vi

dit och får en massa, och så kan vi göra samma sak med allt det här nya när vi åker hem. Så jag tycker att det är ju bra att det är en bit bort så att man kan åka den här bilfärden, den gör jätkligt mycket. (Fgr 7)

Redan i de inledande fokusgruppsamtalen framkom önskemål om att åstadkomma närmare kommunikation och samarbete med kollegor på andra arbetsplatser – ”man får ju mycket idéer bara liksom när man pratar” (Fgr 2); ”Jag tror att vi sneglar på varandra, de olika biblioteken och har bra koll på vad vi gör på de olika biblioteken i [regionen] i alla fall. Men vi samarbetar inte särskilt mycket” (Fgr 1). I dokumentationen av de uppföljande samtalen finns det flera passager som tyder på att den här dimensionen av Dela läslust kommit att uppfattas som en av det regionala samarbetets stora förtjänster.

Bibliotekschefernas perspektiv

I andra omgången av fokusgruppsamtalen fick bibliotekscheferna svara på särskilda frågor om deras roll i arbetet och vilka utmaningar de stött på under projektets gång. Det framkommer att det varit svårt att få struktur på arbetsformerna i projektet:

– [J]ag tycker ju att en viktig del av det hela är just det här att det ska leda till ett systematiskt arbetssätt. Det var väl det vi kunde identifiera, det fanns inte en struktur utan var och en uppfann hjulet lite för sig själv. Eller lärde sig av någon kollega som har lärt sig av någon, och det fanns ingen, inte riktigt någon kritisk eller metodisk ingång. (Fgr 4, bibliotekschefer)

”Det fanns inte en struktur utan var och en uppfann hjulet lite för sig själv.”

Sammantaget uttrycker biblioteksmedarbetarna sig i högre grad positivt om Dela läslust än vad projektteamet gör. Bibliotekscheferna, som i flera fall kan sägas stå med ett ben i ledningsarbetet och ett i verksamheten, uttrycker också att olika delar av arbetet fungerat olika bra.

Reflektion kring uthållighet i projektarbete – DISKUSSIONSFRÅGOR

Arbetet i projektform är till sin karaktär tidsbegränsat och genomförs vanligen i syfte att utveckla, testa eller genomföra något specifikt. Normalt fungerar projekt därmed ofta som komplement till en löpande, ordinarie verksamhet. Dela läslust är ett av många läsfrämjande projekt i Sverige, och för majoriteten av deltagarna är det också ett projekt som logiskt och tidsmässigt följer mycket nära inpå projektet KUB. Sannolikt samsas det också med andra projekt vid de berörda arbetsplatserna.

I studiens resultat framskymtar ibland ett mått av så kallad ”projektrötthet”, kanske främst i ledningen där man delvis tycks ha arbetat i motvind med det omfattande projektet.

Projekt fungerar under gynnsamma omständigheter vitaliserande och nyskapande inom professionella verksamheter, men det kan också finnas anledning att rikta en kritisk blick mot arbetsformen som sådan.

- >> **Hur realistiskt är det att förvänta sig högintensivt, utvecklingsorienterat arbete kring ett uppdrag som tycks innefatta ”allt som görs på biblioteket”, och detta under förhållanden där olika projekt avlöser varandra?**
- >> **Finns det lärdomar från Dela läslust som kan användas för att skapa en mer stabil infrastruktur för det fortsatta utvecklingsarbetet inom ordinarie läsfrämjande verksamhet på folkbiblioteken?**

Regional samverkansgrupp för interkulturella frågor

Nio bibliotek i Värmland startade en grupp för samverkan kring interkulturella frågor, som ofta kan vara svåra att utveckla på egen hand. Det behövdes ett samlat grepp och ett forum för erfarenhets- och idéutbyte. Även om det i gruppen fanns fler frågor än svar, var behovet av en gemensam plattform inom detta fält stort. Hur har det gått? Har några av de interkulturella frågetecknen rätats ut i Värmland idag? Och hur ser man på samverkan framöver?

Vad var det som gjordes?

På Hagfors bibliotek togs initiativet till en regional grupp för interkulturella frågor, som kom att omfatta personal från nio bibliotek i Värmland. Behovet av att samverka inom detta verksamhetsområde var stort och gruppens arbete registrerades som en process inom Dela läslust-projektet. Frågor som hamnade på agendan var bland andra vilka utmaningar som var gemensamma, vilka aktiviteter som genomfördes på de olika biblioteken och vad som fungerade bra respektive mindre bra. Deltagarna bestämde sig för att träffas två gånger per termin och alternera värdskapet mellan sig. De träffades på biblioteken och fick därigenom möjlighet att inspireras av de olika biblioteksrummen, exempelvis gällande skyltning och placering av olika medier. Under projekttidens gång genomfördes fyra träffar, en i vardera

Dela läslust – exempel, inspiration och lärande!

Exemplet nio samverkande bibliotek, Värmlands län

Hagfors, Karlstad, Arvika och Torsby. Det som gemensamt lyftes fram var dels behovet av ett översatt material med basinformation om Värmlands bibliotek, dels en utveckling av webben gällande det interkulturella området. I Karlstad fick deltagarna en inspirationsföreläsning från en flerspråkig förskolas arbete med litteratur på olika språk, och i Torsby introducerades arbetet med IT-guide.

Vad hoppades man uppnå och hur gick det under projektidens gång?

Processen syftade framför allt till att kunna samverka mer kring frågor som rör kulturell och språklig mångfald samt interkultur. Genom att utbyta erfarenheter och diskutera med varandra skulle exempelvis risken att göra samma misstag som andra undvikas och de projekt som fungerade kunde enklare spridas till fler bibliotek. Arbetet i samverkansgruppen kunde också röra sig om att uppmärksamma specifika teman och samordna föreläsningar. Det fanns också en strategisk ansats i gruppen: genom att ta fram en gemensam ram för arbetet med interkulturella frågor inom länet hoppades man underlätta utvecklingsarbetet både lokalt och regionalt.

Det visade sig vara svårt att hålla ihop gruppen när ansvaret skulle växla mellan de olika deltagarna, eftersom styrning och röd tråd riskerade att gå förlorad. En utmaning var att de upplevde sig ha fler gemensamma frågor än svar, samtidigt som just svaren inte

alltid kan vara unisona. Erfarenhetsutbyte och diskussion kan däremot leda framåt på olika sätt på olika bibliotek.

Gruppen har gett upphov till två större utbildningsdagar i Region Värmlands regi och, i takt med att nätverket formaliserades, kunde också arbetet påbörjas med att ta fram gemensamma riktlinjer för den interkulturella verksamheten.

Lärdomar, nuläge och framåtblick

Idag har det övergripande ansvaret för gruppen övertagits av Region Värmland och kallas Nätverket för interkultur. De träffas en gång per termin och antalet deltagande bibliotek har utökats, så att 11 bibliotek nu deltar om än i varierande omfattning. Under vårens nätverksträff tog man gemensamt fram en modell i form av en utvecklingstrappa för interkultur. Trappan har två syften: dels i form av riktlinjer för biblioteken att själva utveckla sin verksamhet, dels som en hjälp för den regionala biblioteksverksamheten att identifiera behov av stödsatser gentemot biblioteken. Den senaste nätverksträffen möjliggjorde för deltagarna att närvara vid Kultur

i Västs utbildningsdag om nationella minoritetsspråk.

Arbetet i gruppen gjorde det möjligt att formulera gemensamma behov, vilket på sikt kan stärka bibliotekens interkulturella verksamhet i regionen. Det är också en fördel ur ett regionalt perspektiv att ha ett vitalt nätverk med personer som har ett särskilt ansvar för dessa frågor på biblioteken som en bas för informations- och erfarenhets-spridning. Nätverket fungerar numera framförallt som en plattform för inspiration.

Det som började som en diskussionsgrupp med gemensamt fokus, utvecklades till ett nätverk med en mer strategisk roll i arbetet med interkultur på folkbiblioteken i Värmland. Nu återstår att se hur biblioteken – och den regionala biblioteksverksamheten – använder sig av utvecklingstrappan. Förhoppningsvis kan arbetet med den bidra till att inte bara tydliggöra olika nivåer av interkulturellt arbete, utan också ge arbetet en skjuts framåt – eller uppåt! □

I Värmlands län ingår 16 kommuner. I denna regionala samverkansprocess deltog nio folkbibliotek: Hagfors bibliotek, Munkfors bibliotek, Karlstad stadsbibliotek, Arvika bibliotek, Hammarö bibliotek, Torsby bibliotek, Säffle bibliotek, Sunne bibliotek och Forshaga bibliotek.

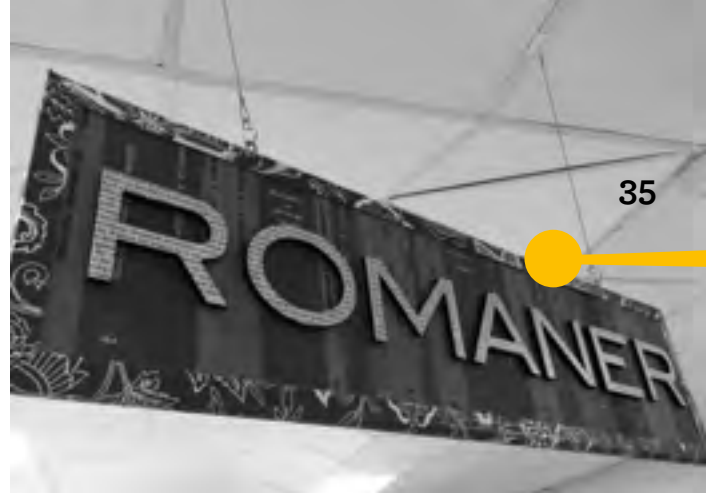
Lärdomar från projektet – ett sammandrag

Läsfrämjande har varit ett uppskattat fokus att samlas kring på kommunbiblioteken. Utvecklingsprojektet tycks i hög grad ha kuggat i befintliga intressen, ambitioner och aktiviteter på olika nivåer i de berörda verksamheterna. Ett genuint intresse för att arbeta med läsfrämjande och förmedling har nu fått blomma ut på flera arbetsplatser. Dela läslust kan ses som en omfattande kollektiv manifestation, men i än högre grad tycks det ändå vara myllan på de lokala biblioteken som avgjort vad som vuxit fram under projektets gång.

- Själva **begreppet läsfrämjande** har kommit att användas på ett mycket inkluderande sätt inom projektet, vilket framkommer tydligt i fokusgruppernas diskussioner. Detta kan betraktas som något av ett tveeggat svärd. Begreppet täcker å ena sidan in så gott som all verksamhet som bedrivs vid folkbiblioteken, men förlorar å andra sidan i tydlighet och preciserat innehåll.
- **Människors läsning** har betraktats som deltagarnas professionella objekt. En hållning som kommer till starkt uttryck i materialet handlar om att även omfamna en vid definition av läsning (kopplat till ett vidgat textbegrepp). I deltagarnas beskrivningar av det läsfrämjande arbetet märks samtidigt ett fortsatt stort fokus på just litteratur och litteraturförmedling.
- Ett av projektets kännetecken har varit ambitionen att låta de lokala biblioteksverksamheterna styra och utveckla sina idéer och ”processer”. Resultaten vittnar i flera fall om **lokala variationer på gemensamma teman**. Ibland tycks så att säga hjulet ha uppfunnits flera gånger om, vilket både kan uppfattas som resurskrävande och som ett

tecken på kreativitet och lokal delaktighet. Många goda idéer som genererats inom projektet har dokumenterats och kan nu fungera som idébank för långt fler än projektets deltagare.

- Projektet har fört uppmärksamhet till frågan om vilka **kompetenser** som krävs i det läsfrämjande arbetet. Den läsfrämjande och förmedlande kompetens som beskrivs i materialet är komplex, i det att den både omfattar kännedom om medier och litteratur, kunskap om målgrupperna och kommunikativ förmåga. Meningarna går dock vitt isär bland projektets deltagare ifråga om vilken grad av formalisering av kompetensen som krävs.
- Projektet har bidragit med värdefull **stimulans i yrkesrollen** för många av de medverkande, främst bibliotekarier och biblioteksassistenter. Fokus på läsfrämjande rimmar väl med flera biblioteksmedarbetares självbild och professionella intressen, och utmanar samtidigt andras på ett positivt sätt.
- Dela läslust tycks ha haft en **frigörande funktion** genom att sprida inspiration, mod och handlingskraft. Underlaget visar att flera medarbetare först under projektets gång kommit att delta aktivt i diskussionerna om läsning, medier och litteratur på arbetsplatsen. Flera deltagare vittnar om att projektet ingett mod att ta till orda, och mod att våga testa nya arbetssätt.
- Projektets centrala aktiviteter har delvis fungerat som **planerade lärtillfällen**, men hur stoffet implementerats beror till stor del på hur väl aktiviteterna kuggat i de

lokala intressena och förutsättningarna. I flera fall beskrivs de centrala aktiviteterna som inspirerande och värdefulla, men inte alltid på ett instrumentellt sätt: bland flera deltagare är det snarare tillfället för **kollegiala samtal och erfarenhetsutbyte** som betraktas som den största behållningen.

- Flera insatser har gjorts för att strategiskt utveckla och sprida kunskap på kommunal, regional och mellanregional nivå. Huruvida de samlade regionala aktiviteterna fått avsedd effekt är svårt att överblicka i den här studien – det kan både handla om **reella kompetenshöjningar och tillfälliga vitamininjektioner** utan långsiktig effekt.
- En av projektets utmaningar har tveklöst handlat om att löpande **utvärdera** det arbete som gjorts vid (och mellan) biblioteken. Underlaget visar att tiden, orken, lusten – och ibland kanske även viljan – att utvärdera, sällan räcker till. Ett ofta informellt och fritt arbetssätt har både utgjort en styrka och en svaghet i det konkreta arbetet.
- Diskussionerna i fokusgrupperna vittnar ömsom om den goda, etablerade vanan att samarbeta mellan kommuner och regioner, och ömsom om en viss **”projekttrötthet”**. De flesta deltagare uttrycker på olika sätt att de ”varit med förr”, i tidigare projekt och förändringsarbeten. Det finns anledning att ställa sig frågan om hur pass uthållig arbetsformen projekt är i längden.

Det är frågorna som är svaret!

Nu står vi på den där språngbrädan och känner svikten. Vi har läst och begrundat. Vi vet mer om delad läslust i projektform, om mod och ängslan och komplexa kompetenser. Vi har förstått att en kärnverksamhet som läsfrämjande kan flyta ut i konturerna och omfatta allt. Vi inser att det i sin tur kan påverka synen på de biblioteksrelaterade professionerna. Kanske hänger mycket ihop och blir till en förklaring, en insikt.

En röd tråd genom hela projektet har handlat om lärande, på ett individuellt plan såväl som på ett organisatoriskt. Att ställa sig frågan vad man har lärt sig i samband med något – i en diskussion, i en arbetsuppgift, i en process av något slag – är ett kraftfullt sätt att utvecklas i sin profession. Om frågan ställs metodiskt med verksamheten för ögonen, alltså vad innebär lärandet för verksamheten, för dem vi är till för, för våra kollegor – ja, då närmar vi oss en lärande organisation. Vilket ju också var en övergripande ambition med Dela läslust.

Genom att fördjupa oss i en kärnverksamhet som läsfrämjande och vrida och vända på perspektiv och begrepp som hör samman med den, kommer diskussionen med all säkerhet att handla om bibliotekets uppdrag i stort, kopplad till just vårt lokalsamhälle. Oavsett hur mycket vi tycker att projektet har gett oss, så kommer diskussionen i dess kölvatten att kunna ge oss precis det vi vill.

Dela läslust – hur går vi vidare? Ja, genom att börja med frågorna! Nu står vi på den där språngbrädan och känner svikten.

Klara, färdiga, hoppa!

Källförteckning

Lindberg, J. (2017). "Allt vi gör är ju läsfrämjande": en fokusgruppstudie med deltagare i projektet *Dela läslust*. Borås: Högskolan i Borås.

Ångman, L. (2017). *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*. Läns- och regionbiblioteken i Dalarnas, Gävleborgs, Uppsala och Värmlands län.

Webbreferenser

Dela läslust-bloggen. <https://delalaslust.wordpress.com>

IFLA (2012): *Code of Ethics for Librarians and other Information Workers*.
<https://www.ifla.org/publications/node/11092>

Tryckta källor

Drotner, K. (2011). Children's Media Culture: A Key to Libraries of the Future?. I: Bon, I., Cranfield, A. & Latimer, K. (red.). *Designing Library Space for Children* (s. 39–47). Berlin: De Gruyter Saur.

Fast, C. (2008). *Literacy: i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Hedemark, Å. & Lindberg, J. (2017). Stories of storytime: the discursive shaping of professional identity among Swedish children's librarians. *Information Research*, 22(1), CoLIS paper 1612.

Höglund, L. (2013). Biblioteksvanor och attityder. I: L. Weibull, H. Oscarsson & A. Bergström (red.), *Vägskäl*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Limberg, L. & Folkesson, L. (2006). Undervisning i informationssökning: slutrapport från projektet Informationsökning, didaktik och lärande (IDOL). Borås: Valfrid.

Lindberg, J. (2012). Professionen tar form: teknik och genus i fokus. I: A. Frenander & J. Lindberg (red.) *Styra eller stödja: Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (s. 217–270). Borås: Valfrid.

Lindberg, J. (2015). *Att bli bibliotekarie: informationssökning och yrkesidentiteter hos B&I-studenter och nyanställda högskolebibliotekarier*. Diss. Borås: Högskolan i Borås, 2015. Borås.

Morgan, D.L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. (2 uppl., [rev.]). Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Region Halland (2015). *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek: en rapport*. Halmstad: Region Halland.

SFS (2013:801). *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts.

Wackerhausen, S. (2004). Professionsidentitet, sædvane og akademiske dyder. I: N.B. Hansen & J. Gleerup (red.), *Videnteori, professionsuddannelse og professionsforskning* (s. 13–29). Odense: University Press of Southern Denmark.

